

Клименко Ірина. Дискографія української етномузики (автентичне виконання). 1908-2010 : ілюстрований хронологічний реєстр з анотаціями і покажчиками. – Київ, 2010. – 360 с. (ПНДЛ музичної етнографії. НМАУ ім. П. Чайковського. Кафедра музичної фольклористики).

Традиційна українська музика здавна була предметом зацікавлення для різних культурних галузей, у тому числі й сфер звукозапису та публікації аудіопродукції. Однак історія цього процесу майже століття була пов'язана переважно із комерційними чи іншими (наприклад ідеологічними) цілями. Лише в останні десятиліття, коли до укладання тиражованих аудіозбірок народної музики долучилися етномузикологи, постала проблема відокремлення дійсно автентичного, правдивого мистецтва від різного роду кальок у виконанні чи то академічних, естрадних, а чи й сільських колгоспних хорланок із „штучним” псевдонародним репертуаром.

Швидка зміна та постійне вдосконалення технологій звукозапису і тиражування останнім часом значно пришвидшують процес накопичення аудіопродукції, в тому числі й традиційної музики, що зумовило також необхідність появи систематичного джерелознавчого дискографічного опису.

Ці найбільші прогалини в українському етноджерелознавстві спричинили до гострої актуальності дослідження Ірини Клименко „Дискографія української етномузики”, що практично започатковує нову етномузикознавчу субдисципліну.

У зв'язку з цим дослідниця, разом із виконанням безпосередньо задекларованого завдання, а саме, укладання реєстру опублікованої української автентичної музики, повинна була вирішувати і безліч супутніх методологічних завдань, таких, як: класифікація усього масиву етномузики, визначення критеріїв відбору аудіозаписів, критичний огляд джерел, з'ясування принципів відбору й опису матеріалу тощо. Таким чином, праця І. Клименко виявляється не тільки джерелознавчою, довідковою роботою, а й загально виконує засадничу роль посібника з української етнодискографії.

В книзі описано і частково анонсовано біля 600 звукових проєктів, що вийшли у світ протягом століття (1908-2010 рр.) та включають майже усі формати аудіовидань цього періоду – грамплатівки, магнітофонні касети, лазерні компакт-диски, фільми та веб-публікації в Інтернеті. Реєстр представляє музику території сучасної України, її закордонних маргіналіїв та творчість українців у діаспорі. Більшість позицій реєстру доповнено ілюстраціями.

Дослідження складається із передмови та п'яти розділів: три з яких – теоретичні, четвертий розділ є власне хронологічним реєстром, п'ятий вміщує різноманітні покажчики.

У передмові авторка формулює проблему, обґрунтовує актуальність роботи, вказуючи на малодослідженість етнічної дискографії, коротко характеризує джерела та представлений реєстр. У першому розділі „Засади

укладання дискографії етнічної музики” тлумачаться критерії відбору матеріалу та характеризуються джерела інформації.

Розділ 2 присвячений історії звукових публікацій. У ньому коротко описано історію та технологію звукозапису, історію звуковидавництва в Америці та Європі, а саме початки видавничої діяльності української діаспори в Америці, ранні записи української етнічної музики в Європі, період довгограйних платівок, період цифрових форматів та зроблено спробу періодизації української етномузичної продукції.

Розділ 3 характеризує світові каталоги етномузичних дисків, що включають українські записи від найперших (американські видання 1928-1933 років, довідник Спотсвуда) до сучасних, на основі чого обґрунтовуються шаблони опису короткограйних проектів та аудіоальбомів у представленому реєстрі.

Розділ 4 або Хронологічний реєстр складається із Преамбули (Кобзарі: записи поч. 20 ст.) та двох частин, перша з яких описує короткограйні проекти 1925-1952 років; друга – аудіоальбоми, починаючи від формату довгограйних грамплатівок та закінчуючи сучасними технологіями звукозапису, такими як CD, DVD, mp-3, веб-публікації, та ін. Під рубрикою „Додаткові списки” вміщуються альбоми із сучасними аранжуваннями українських етнічних мелодій та проекти приблизної атрибуції, які авторці не вдалось однозначно класифікувати внаслідок важкодоступності.

Розділ 5 вміщує алфавітний покажчик назв альбомів, а також географічний, тематично-жанровий, авторський, іменний покажчики.

У книзі містяться ілюстрації обкладинок українських етнічних аудіовидань різних років на форзаці і кольоровій вкладці, також фото укладачів сучасних наукових проектів та етнотуртів науково-реконструктивного плану.

Отож, як бачимо, дослідження охоплює надзвичайно широкий спектр питань методологічного та історичного характеру. Методології відбору та характеристики дискографічної продукції присвячені перший та третій розділи. Означено основні критерії оцінки аудіовидань, такі як автентичність та документальність: „...**найважливіший критерій відбору** правдивих звукових публікацій з заявленої теми – **хто є виконавцем** музичного матеріалу”. І далі „Перше місце в цьому „рейтингу” посідають селяни...” (виділення І. К. с. 15). „Другим важливим критерієм відбору альбомів є наявність „паспортних даних” <...>. Без цих відомостей придатність записаного матеріалу для наукової та навчальної роботи ставиться під сумнів” (с. 17). Ґрунтовна методологічна розробка присвячена параметрам опису звукової продукції (Розділ 3), в якій аналізуються відомі світові аудіоанотації, такі як написи на обкладинках, відомості в каталогах, довідниках, Інтернеті, наукових виданнях тощо. На основі цього авторка знаходить дві найоптимальніші схеми шаблонів, перша з яких використана для характеристики „короткограйних” проектів (за основу взято довідник Спот-

свуда) та друга для опису аудіальбомів, зразком для якої стали сучасні наукові та Інтернет-джерела.

Невідомі сторінки історії звукозапису та видання української етнічної музики розкриваються у Другому розділі. Зокрема чи не вперше в українській музикознавчій літературі охарактеризовано звуковидавничу діяльність української діаспори в Америці 20-30-х років XIX ст.; досліджуються перші проекти ранніх кобзарських та інших етнічних записів на території України, про які майже не залишилось відомостей. Систематично описано недавно та сучасну історію звуковидань в Америці, Європі та Україні. В підсумковому параграфі робиться спроба періодизації або ж структурування зібраних даних за критеріями – види звукових носіїв, місце виходу продукції (Україна, українське заграниччя, діаспора) – та спрямуванням, „головно його науковим чи комерційним призначенням” (підкреслення – І. К., с. 55). Саме остання характеристика є прямо пропорційна до якості або ж наукової цінності аудіозаписів та найповніше відповідає заявленим критеріям оцінки (див. попередній абзац). Тому цілком логічно виглядала би класифікація насамперед за принципом наукової вартості.

Очевидно, що Ірина Клименко основним методом побудови свого дослідження (за зразком бібліографії) обрала хронологію, і у відповідності до цього принципу укладено Реєстр та теоретичну частину, однак не зовсім виправдано виглядає наприклад опис наукового проекту Івана Панькевича із автентичним матеріалом поміж записами «Деревенського оркестра Павла Гуменюка» у складі скрипки фортепіано та перкусії із репертуаром «Бальная лезгинка» та «Яблочко» та лемківського „Сільського оркестру Миколая Поточака” у складі кларнету, скрипки та ф-но, який, як дізнаємось із анотації авторки, в численних випадках виконує зовсім не лемківську, а східнослов'янську музику (с. 148-150).

Зважаючи на те, що ранні виконавці діаспори представляли загальний слов'янський репертуар часто в аранжованому вигляді, досить контраверсійно сприймаються параграфи „Музична географія” та „Обрядові мелодії. Мелотипологія” у підрозділі 2_1.2 „Видавнича діяльність української діаспори в Америці...” (сс. 34-38). І. Клименко зізнається, що „старі записи галицьких емігрантів нерівноцінні з точки зору їх відповідності критерію „етнічна музика” у встановленому вище значенні” (с. 34) (під цим здається розуміються наукові принципи відбору описані на с. 13-19, хоча вони й стосуються автентичної, питомої музики; натомість що авторка розуміє під терміном „етнічна музика”, який, за її словами, „розмитий за наповненням” (с. 13) так і неясно). Та незважаючи на це, вони (старі записи) складають більшість позицій представленої Реєстру.

Зрозуміло, що об'єднання усіх більш-менш наближених до автентичного звучання видань представляє історію української дискографії як вагомий спадкоємний безперервний процес, що охоплює країни Європи та

Америку протягом більше ніж століття та надає їй презентабельності. Однак насправді практика українських автентичних видань починається фактично від роботи Панькевича 1929 року, а хронологія веде свій відлік від початку ХХ століття з фонографічних записів Роздольського, опрацьованих та перевиданих у 2011 році¹.

У передмові авторка зазначає, що „Укладення презентативного списку аудіопублікацій етнічної музики українців в автентичному виконанні ще далеко від завершення” (с. 12). І справа не тільки у малодослідженості питання, а насамперед в тому, що матеріали розсіяні по цілому світі, і зусиль одного дослідника, якими би наполегливими та старанними вони не були, зовсім недостатньо щоб виконати цей величезний масив роботи. Саме тому поза увагою І. Клименко залишилися переважно важкодоступні закордонні видання, про які не завжди знаходяться відомості в Інтернеті, наприклад два польські аудіовидання сільського ансамблю с. Збуч із Північного Підляшшя, диск „Огульки для Ганнульки” з підляськими рогульками тощо. Це тільки малий відсоток інформації, що відомий мені, як дослідниці Підляшшя. А скільки незнаної дискографії існує, скажімо, в Аргентині або Австралії, де також проживає чимало українців. Отож проблема зосереджена, насамперед, у недостатності наукової комунікації і стоїть не тільки перед дослідниками української дискографії, але й усіма іншими етномузикологами².

Отож, можна тільки уявити, які труднощі довелось подолати авторці у процесі відшукування достовірних відомостей в царині української дискографії по цілому світі. І той факт, що дослідження далеко не повне (адже першопрохідцю завжди ведеться нелегко), цілком компенсується його пріоритетною новизною у методології та практиці української дискографії. Крім того, робота виконана з завжди притаманною Ірині Клименко старанністю, скрупульозністю, глибокою деталізацією та ґрунтовністю, що відповідає високому науковому рівню. Отож, хочеться подякувати шановній авторці за таку вкрай важливу та необхідну працю, що суттєво спричинює подальший поступ української народознавчої науки.

Лариса Лукашенко

¹ Український фольклор першої половини ХХ сторіччя. Вибірка з фоноколекції Осипа Роздольського: CD-Extra / Кол. авт. Петров В., Косяк І., Сгупова Л., Коваль В., Довгалюк І. – Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка; Інститут проблем реєстрації інформації НАН України, 2011.

² Проблему відсутності або важкодоступності інформації частково міг би вирішувати інтернет-форум етномузикологів, де оперативно можна було б отримати потрібні відомості від колег із інших регіонів, закордону тощо. Кілька років назад спробу подібного форуму було започатковано на сторінці folk.org.ua, однак вона виявилася безуспішною внаслідок пасивності учасників.